

Rotterdamse
Raad voor
Kunst &
Cultuur

Rotterdam 2025
visie op kunst en cultuur
'het DNA van de stad'

Rotterdam 2025
visie op kunst en cultuur
'het DNA van de stad'

Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur
Mei 2010

Rotterdam 2025 visie op kunst en cultuur 'het DNA van de stad'

De toekomst bestaat niet. Wie zich probeert een beeld te vormen van een mogelijke of zelfs gewenste toekomst, begeeft zich op het gebied van de verbeelding waarin speculatie de boventoon voert en scenario's minder waarschijnlijk worden naarmate ze verder in de tijd doordringen. Vijftien jaar is in dit perspectief een volstrekt onoverzienbare periode.

Wie vijftien jaar terugkijkt, realiseert zich hoe snel maatschappelijke veranderingen zich kunnen voltrekken. De recente ontwikkelingen op financieel en monetair gebied maken op niet mis te verstane wijze duidelijk hoezeer ons land en de stad Rotterdam als exponent daarvan afhankelijk zijn van mondiale krachten. Onze middelen om dit soort krachten te beïnvloeden zijn beperkt.

Vijftien jaar vooruit kijken lijkt daarom een onmogelijke opgave.

Tegelijkertijd verwacht men van het openbaar bestuur beleid op lange termijn. Ook het recent aangetreden Rotterdamse college van Burgemeester en Wethouders staat voor de taak verantwoorde keuzes te maken die de kwaliteit van leven in deze stad nu en in de toekomst waarborgen. Keuzes die zoals altijd te maken hebben met (her)verdeling van middelen die burgers en bedrijven hebben opgebracht. En wel zodanig dat dezelfde burgers daar profijt van hebben en er de waarde van (h)erkennen.

Ook het langetermijnbeleid op het vlak van kunst en cultuur weerspiegelt die keuzes.

Het verzoek van de directeur van de dienst Kunst en Cultuur aan de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur om een toekomstvisie 2025 te ontwikkelen spreekt van 'fundamentele, toekomstbestendige keuzes' en zelfs van een 'vlucht naar voren die ons uitdaagt om buiten bestaande kaders te denken.'

Kerngedachte

Ook wie buiten bestaande kaders denkt, schept uiteindelijk een nieuw kader, een perspectief waarin de noodzakelijke keuzes kunnen worden geplaatst en getoetst.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur meent dit gevonden te hebben in het begrip *DNA van de stad*.

Een ruim kader dat niettemin voldoende afgebakend is om criteria te selecteren voor beleidskeuzes. Criteria die de culturele verworvenheden van onze stad weerspiegelen en die voorwaarden scheppen voor de bestending daarvan.

Visie

De keuze voor de componenten van het Rotterdamse DNA en de daarmee verbonden criteria representeert de visie van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur op de toegevoegde waarde van kunst en cultuur in deze stad. Die komt er kort gezegd op neer dat individuele kunstenaars en organisaties voor kunst en cultuur een beroep kunnen doen op publieke middelen als zij een aantoonbare en positieve bijdrage leveren aan het DNA van Rotterdam.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur kiest in dit kader onomwonden voor twee ijkpunten: de top en de basis.

De top in de betekenis van internationale kwaliteit en iconen die het aanzien van de stad versterken. De basis als de alchemie van talent, educatie, cross-overs, ondernemerschap en spraakmakend initiatief die de sociale relaties, het interne weefsel versterken.

De verbindingen tussen top en basis zorgen voor een vitaal en spannend cultureel klimaat.

Een consequentie van deze keuze is een herbezinning op de betekenis van de culturele instituties en een radicale afwijzing van middelmaat.

In de visie van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur is ondersteuning met overheidsmiddelen geen recht, maar mag de overheid eisen dat organisaties die daarvan gebruik willen maken, hun activiteiten in overeenstemming brengen met maatschappelijke doelstellingen van het gemeentebestuur. Zij doen dit vanzelfsprekend in relatie met hun artistiek-inhoudelijke beleid waarin zij hun bestaansgrond vinden.

Bij het ijken van de elementen, die in de visie van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur deel uitmaken van genoemd DNA, heeft de Raad zich mede gebaseerd op de adviezen vanaf 2005 op verschillende deelterreinen uitgebracht. Dit waarborgt consistentie van beleid en trekt inhoudelijke en strategische lijnen door van verleden naar toekomst.

Het DNA van Rotterdam

Wie op zoek gaat naar het DNA, de wezenskenmerken van Rotterdam, de erfelijke eigenschappen, stuit onvermijdelijk op clichés. Maar zoals de schrijver Eric Maisel (De Van Gogh Blues) zegt, zijn clichés “kinderen van de waarheid” en vloeien ze voort uit algemeen gevoelde principes. Niet voor niets zijn ze van generatie op generatie in de stad doorgegeven.

Handelsgeest

Het dominante thema in de wordingsgeschiedenis van Rotterdam is onmiskenbaar de haven. De ontwikkeling van middeleeuwse nederzetting naar traditionele koopmansstad tot hypermoderne transitohaven bepaalde door de eeuwen heen de economische, sociale en politieke identiteit van de stad.

De strategische positie van Rotterdam en de daaraan verbonden handel gaf haar het karakter van een open stad, met een vlottende bevolking en een tolerante houding naar een ieder die er wilde komen werken.

Kunst, cultuur en wetenschap bewogen mee op de golven van het economische tij en waren, zoals elders, direct verbonden met het particuliere mecenaat. Het bezorgde Rotterdam eind zeventiende eeuw zelfs het predikaat van een stad ‘van dichters, denkers en doeners’.

De dominante handelsgeest vormde in de eeuwen daarna de reputatie van Rotterdam als een dynamische, rauwe havenstad met een omvangrijke arbeidersklasse, een goed ontwikkelde, actieve middenstand en een relatief kleine elite (de ‘havenbaronnen’).

Migratie

Ook migratie kleurt het DNA door de tijd. Als havenstad stond Rotterdam open naar de wereld. De stad werd al vroeg bevolkt door onder andere Portugezen, Engelsen, Schotten, Fransen, Scandinaviërs en Chinezen die er zich soms lange tijd vestigden en hun stempel drukten op het internationale karakter. De havenuitbreidingen rond 1900 brachten een omvangrijke stroom op gang van merendeels ongeschoolde landarbeiders die werk vonden in de nieuwe havens en scheepswerven en ‘op Zuid’ werden gehuisvest.

De laatste toestroom was die van Mediterrane arbeidsmigranten aangevuld met Surinamers en Antillianen, die vanaf de zestiger jaren gemeenschappen vormden in de oude wijken van de stad, waaruit de oorspronkelijke bevolking grotendeels vertrok.

Dit verleent de stad haar huidige (jonge) multi-etnische karakter met een sterke invloed op het culturele klimaat.

Bombardement

Het Duitse bombardement van mei 1940 verwoestte de binnenstad en de daarmee samenhangende sociaal-culturele infrastructuur totaal. Het schiep ironisch genoeg ook ruimte voor de architectonische daadkracht die sinds de wederopbouw het aanzien van de stad herschiep en daarmee het zakelijke, no nonsense karakter bevestigde.

Vanaf de jaren tachtig kreeg ook de culturele infrastructuur een krachtige impuls met de bouw van een nieuwe schouwburg, diverse musea, het NAI, de inrichting van culturele assen en als voorlopig sluitstuk de ontwikkeling van de Kop van Zuid. De status Culturele hoofdstad van Europa in 2001 bevestigde de culturele ambitie van de stad, trok internationale aandacht en versterkte het zelfbewustzijn.

Topkunst en Volksverheffing

Rotterdam was in 1945 geen nieuw maakbare stad, zoals een ander cliché vaak doet geloven. De naoorlogse ontwikkelingen zijn in feite een uitvergroting van het eeuwenoude DNA. Het vooroorlogse Rotterdam was ook al een internationaal georiënteerde stad met een bruisend hart en een actieve middenklasse en middenstand die de verbinding vormden tussen de elite van havenbaronnen en een groeiende arbeidersbevolking.

Het particulier initiatief en de overheid stelden zowel het behoud van het schone als de verheffing van de arbeiders centraal. De combinatie van streven naar topkunst en volksverheffing (kunstspreiding) gaat in de geschiedenis van de stad dan ook heel wel samen.

Die relatie kreeg in de jaren zeventig van de vorige eeuw een stevige impuls door de oprichting van de SMVR (later SKVR), indertijd de grootste instelling voor kunsteducatie in Europa. Ook actuele begrippen als cultuurparticipatie en sociale cohesie steunen op de gedachte dat kunst en cultuur de binding van Rotterdammers met hun stad en elkaar kunnen versterken. Het Rotterdams Wijktheater, Kosmopolis Rotterdam en het Theater Zuidplein zijn daarvan duidelijke exponenten, maar ook tal van wijkinitiatieven, zoals in het Pact op Zuid.

Veranderingen en ambities

De ingrijpende veranderingen in de bevolkingssamenstelling zorgden voor een krachtige sociale en culturele dynamiek. Het culturele leven in Rotterdam kent minder etiquette dan elders. Scheidslijnen zijn minder 'gestold' en het onderscheid tussen hoge en lage cultuur is minder scherp. Dat heeft niet geleid tot een hang naar louter gemakkelijke, goed in de markt liggende cultuur. Rotterdam heeft grote ambities. Die worden zelfbewust uitgedragen. De stad koestert zijn helden en zijn iconen. De laatste jaren is daar als belangrijke reden aan toegevoegd dat de stad aantrekkelijk wil zijn voor mensen met een hoger inkomen.

Tussen die verschillende verlangens: cultuur voor het grote publiek, behoefte aan iconen en vergroting van de aantrekkingskracht voor hogere inkomens speelt zich de discussie af over het wenselijke cultuurbeleid.

Wie vanuit dit historisch perspectief naar Rotterdam kijkt vindt de volgende terugkerende kenmerken:

- de sterke wil tot economische vooruitgang
- de internationale oriëntatie
- excellent cultureel aanbod naast hoogwaardige sociaal-culturele voorzieningen
- de multi-etniciteit, de vele culturen

- de mentale en fysieke ruimte voor nieuwe ondernemingen
- de bereidheid tot samenwerking op alle niveaus
- de informele omgang, resulterend in korte lijnen
- de 'klare taal' en no nonsense mentaliteit.

Aansluiten bij het DNA

De eerste opdracht aan Rotterdamse culturele organisaties wordt aan te sluiten bij het DNA van de stad. Een toetssteen is: heeft deze organisatie, dit aanbod, dit project, deze activiteit naast hoge artistieke kwaliteit ook toegevoegde waarde voor het realiseren van de sociale en economische doelstellingen van het stadsbestuur? Zo blijkt het heel wel mogelijk spannende educatie te ontwikkelen rond hoogwaardige exposities. Zo slagen festivals erin de publieke ruimte tijdelijk te verrijken met aandachttrekkende middelen. Zo coachen theaters en kunstenaarscollectieven jonge makers op hun weg naar podia en galeries. Deze toets bepaalt hoe en waar groei gewenst en krimp mogelijk is. Een snelle inventarisatie van DNA-kenmerken maakt duidelijk welke elementen daarbij een rol kunnen spelen.

Emancipatie migrantengeneratie

De ontwikkeling van migrantengemeenschappen in de loop van opeenvolgende generaties is een internationaal verschijnsel dat globaal volgens dezelfde patronen verloopt.

Ook in dit verband is de economische factor van groot belang. Onder gunstige economische voorwaarden kunnen migranten hun scholingsgraad in drie generaties drastisch verhogen met positieve gevolgen voor de integratie in de ontvangende samenleving.

In 2025 is de derde generatie arbeidsmigranten in Rotterdam volwassen. Opvallend kenmerk van de actuele emancipatie is dat vrouwen daarin een cruciale rol spelen. Voor hen is een (hogere) opleiding de aangewezen manier de sociale conventies van hun gemeenschap te ontstijgen en zelfstandig burgerschap te verwerven.

Vanuit sociaal-economisch perspectief is het voor de stad van groot belang dat zich de komende decennia een nieuwe middenklasse ontwikkelt met een gevarieerde culturele achtergrond. Dit gegeven heeft consequenties voor de samenstelling van besturen, staf, medewerkers en programmering van culturele organisaties.

De verjonging van de stad zal zich ook daarin moeten manifesteren.

Cultuureducatie is van vitaal belang om de opwaartse druk ook in cultureel opzicht te versterken. Een gevarieerd aanbod bij voorkeur in relatie tot onderwijs, bereidt nieuwe generaties voor op participatie, verbreedt hun culturele horizon en legt de basis voor talentontwikkeling. Daarmee wordt ook de verbinding met de grote groep amateurkunstenaars tot stand gebracht en in stand gehouden.

Iconen

Iconen vertegenwoordigen het internationale topaanbod. Ze onderstrepen de ambitie van Rotterdam om zich op hoog niveau te blijven onderscheiden. Ze bevestigen de allure, de aantrekkingskracht en de economische waarde van de stad. Ook op dit niveau kunnen eigenschappen als lef, ondernemerschap, creatief experiment en aandachttrekkend initiatief de reputatie van de stad versterken.

Iconen zijn belangrijke ijkpunten voor talenten in ontwikkeling. Hier is een duidelijke parallel met de relatie tussen topsport en breedtesport.

Vernieuwing en maatschappelijke betekenis

Vernieuwing is sinds mensenheugenis het adagium van kunst en cultuur. Kunstenaars banen nieuwe paden, bedenken opzienbarende toepassingen, scheppen ingenieuze combinaties en gunnen ons door hun verbeeldingskracht een blik in nieuwe werelden.

Ze duiden onze existentie op hun eigen indringende manier. Ze zetten aan tot reflectie en zelfonderzoek, ze verrijken ons leven met betekenisvolle beelden, taal en muziek.

Door een proces van voortdurende vernieuwing vanuit een diepgevoelde traditie verbinden zij ons verleden met een imaginaire toekomst.

Datzelfde noodzakelijke vernieuwingsproces heeft in sommige sectoren de kunst ook losgezongen van zijn publiek. In de moderne beeldende kunst wordt de discussie hierover volop gevoerd. Sommigen zien dit is als een onvermijdelijk uitvloeisel van vernieuwing: echte nieuwe kunst wordt zelden (h)erkend, juist vanwege het feit dat hij buiten bestaande kaders treedt. Anderen zien er het failliet in van de maatschappelijke betekenis van kunst: die kan en mag zich niet in een maatschappelijk vacuüm ontwikkelen. In dit spanningsveld vraagt de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur van culturele organisaties dat zij zich zichtbaar inspannen de hoogste kwaliteit, dus artistieke vernieuwing, na te streven en tegelijkertijd een groot, dan wel divers publiek aan zich te binden. Noblesse oblige.

Coalities tussen culturele instellingen onderling en over sectorale grenzen heen worden aangemoedigd. Datzelfde geldt voor een typisch Rotterdams verschijnsel: de cross-over. Het onderscheid tussen hoge en lage cultuur is diffuus. De Raad pleit daarom voor onorthodoxe allianties, bijvoorbeeld tussen professionals en amateurs, tussen talent van de straat en academische traditie.

Niches

Hogere inkomensgroepen zijn voor de toekomst van de stad van levensbelang. Een hoogwaardig cultureel aanbod is daarvoor een absolute voorwaarde. Gelukkig is juist die nieuwe groep óók geïnteresseerd in avontuurlijke, onverwachte kunstvormen.

Met name het wat kleinschaliger, nicheachtige (podium)aanbod heeft, volgens onderzoek, grote aantrekkingskracht.

Dit geldt in hoge mate voor de zogenaamde creatieve klasse van jonge, culturele professionals. De creatieve industrie die zij vertegenwoordigen is de snelst groeiende economische factor in steden. Rotterdam moet in dit opzicht zijn status als jonge, dynamische stad met een sterk accent op toegepaste kunsten uitbuiten en versterken.

De behoeften van deze nieuwe groepen sporen opvallend goed met de richting die de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur voorstaat: een vitaal en spannend cultureel klimaat.

Ondernemerschap

Ondernemerschap is in de eerste plaats een mentaliteit. Ondernemers zijn er voortdurend op uit te voorzien in de behoeften van hun klanten. Innovatie van dienstverlening, producten en de onderneming zelf is een vereiste. Omgevingsgerichtheid, marktdenken ook. Krimpemde overheidsbudgetten en sponsorbijdragen naast toenemende concurrentie op de vrijetijdsmarkt zullen de druk op cultureel ondernemerschap opvoeren. Dat stelt hoge eisen

aan de kwaliteit van de bedrijfsvoering, het verdienvermogen en de maatschappelijke verankering van culturele organisaties.

De vraag staat centraal, niet het aanbod. De stad, dus de culturele markt verjongt. Dat betekent meer gespecialiseerde productmarktcombinaties voor jongeren.

Veel creatieve ondernemers zijn over de wijken verspreid. Het is van belang dat zij worden ondersteund in een marktgerichte benadering van hun (cultuur)product.

Zij zijn een belangrijke schakel bij de revitalisering en gentrificatie van stadswijken.

Dynamiek

Door de dynamiek in de stad is er weinig 'grand design' dat voor eenheid zorgt. Die zwakte is meteen ook een kracht, die zich vertaalt in trots, prikkelt tot snelle en onverwachte vormen van samenwerking, creativiteit, dynamiek en ondernemingszin.

Deze schuilt in de vele niches die nog niet door conventies zijn vastgelegd. Er is in Rotterdam weinig dat absoluut niet kan en veel dat nog nooit is vertoond. Dit is de stad waarin men zowel opvallend elitair als onopvallend ordinair mag zijn.

Er is veel mentale en fysieke ruimte om aan de slag te gaan, je op te werken, je talent te ontwikkelen. De stad heeft een rijke humuslaag van creatieve burgers en ondernemers. Er is veel samenwerking en we zien veel cross-overs.

Minder maar beter

Velen in binnen- en buitenland nemen de moeite naar Rotterdam te komen voor manifestaties als het Internationaal Filmfestival. Tegelijkertijd wordt het voor Rotterdamers eenvoudiger elders in het land van kunst en cultuur te genieten. De openbaarvervoerverbindingen worden sneller. Een compleet cultureel aanbod is daarom geen vereiste. De stad kan scherp stellen op kwaliteit in onderscheidende disciplines als architectuur, vormgeving, film en fotografie, dans, omgevingsgerichte kunst, diversiteit en festivals. De schaalvergroting in het openbaar bestuur stelt de stad in staat met omringende steden en provincies afspraken te maken over een goede taakverdeling.

Zichtbaarheid

Voor culturele activiteiten en voor de uitstraling van de stad is het van groot belang dat deze goed zichtbaar worden gepresenteerd. Dit kan vooral in plinten, pleinen en parken, de plekken waar mensen elkaar ontmoeten. Daar liggen kansen voor allianties tussen cultuur, uitgaan en horeca. De kracht van Rotterdam ligt in alle opzichten - anders dan de hoogbouw doet vermoeden - op straatniveau. Het openbare domein als theaterlocatie, als expositieruimte, uitnodigend en open naar het publiek.

Tot slot

De relatie van kunst en cultuur met de sociaal-economische aspecten van de stad staat in deze toekomstvisie centraal. In de geschiedenis van Rotterdam is die relatie altijd duidelijk zichtbaar geweest en bepalend voor het huidige karakter.

In tijden van economische neergang en schaarste wordt de toegevoegde waarde van kunst en cultuur voor de samenleving hardop ter discussie gesteld. Culturele organisaties in de gesubsidieerde sector kunnen zich niet aan die discussie onttrekken door uitsluitend te wijzen op de kwaliteit van hun artistieke producten, hoe hoog ook.

De demografische kenmerken van deze stad stellen het openbaar bestuur van de stad voor grote uitdagingen. De culturele sector kan zijn toegevoegde waarde bewijzen door krachtig bij te dragen aan de doelstellingen die daaruit voortvloeien. Dit kan de kwaliteit van leven, het DNA van de stad, op tal van fronten zichtbaar maken en versterken. De sector zal daarop aanspreekbaar moeten zijn.

Deze verkenning van het Rotterdamse DNA en de consequenties daarvan voor het cultuurbeleid pretenderen niet volledig te zijn. Integendeel, deze zienswijze vraagt om debat, toetsing en aanvulling.

Toch is deze allesbehalve vrijblijvend, want het antwoord van de culturele sector op de gerechtvaardigde vraag naar maatschappelijke waarde en betekenis leidt onvermijdelijk tot duidelijke keuzes:

- Voor excellentie aan de top en aan de basis.
- Tegen middelmatigheid en gelijkvormigheid.
- Voor ondernemerschap.
- Tegen behoudzucht.

Kortom, voor kunst en cultuur geheel in de geest van deze stad.